

УДК 336.1(477)

О.В. ТИЩЕНКО, аспірант
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

ЄДИНИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ УКРАЇНИ

Здійснено аналіз поточного стану автоматизації інтеграційних процесів у сфері фінансового моніторингу України, визначено перспективи їх подальшого розвитку. У результаті дослідження інформаційних потоків розроблено пропозиції щодо підтримки та удосконалення єдиного інформаційного простору у сфері фінансового моніторингу.

Ключові слова: єдиний інформаційний простір, фінансовий моніторинг, державне управління.

Відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, – це суспільно небезпечна і системна загроза для фінансового ринку і національної економіки України. Одним із засобів запобігання відмиванню грошей, отриманих злочинним шляхом, є система фінансового моніторингу, сформована з використанням сучасних досягнень у сфері інформаційних технологій.

Метою цієї статті є аналіз системи фінансового моніторингу України, інформаційних технологій, які використовуються у цій сфері, а також визначення перспектив їх подальшого розвитку на основі створення єдиного інформаційного простору для підтримки рішень з приводу відмивання коштів (доходів), одержаних злочинним шляхом.

Варто відзначити дослідження у сфері фінансового моніторингу України, проведені Ж.О. Андрійченко, С.А. Буткевич, Р.П. Марчуком, Н.В. Синюгіною та іншими науковцями [3–5]. Однак питання використання інформаційних технологій для підтримки проведення фінансового моніторингу вивчені недостатньо і потребують подальшого дослідження, особливо в напрямі підтримки єдиного інформаційного простору.

Відносини, що виникають у сфері запобігання та протидії відмиванню до-

ходів, одержаних злочинним шляхом та фінансуванню тероризму, регулюються відповідними законами і нормативно-правовими актами уряду України [3; 4].

Виходячи з поставлених завдань та узагальнення світового досвіду, в Україні створена Національна система протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, яка має структуру, наведену на рис. 1.

Спеціально уповноваженим органом виконавчої влади з питань фінансового моніторингу в Україні є Державна служба з фінансового моніторингу, основними завданнями якої є: реалізація державної політики, створення та забезпечення функціонування єдиної державної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму; збір, обробка та аналіз інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу.

З метою ефективного функціонування Держфінмоніторингу та застосування сучасних технологій менеджменту в його діяльності Постановою Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2003 р. № 1896 було затверджено Програму створення Єдиної державної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Рис. 1. Схема національної системи протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму

Єдина державна інформаційна система (ЄДІС) – це сукупність нормативно-правових, організаційно-розпорядчих заходів, програмно-технічних і телекомунікаційних засобів, що забезпечують збір, обробку, накопичення, аналіз та зберігання інформації у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму шляхом об'єднання відповідних інформаційних ресурсів баз даних центральних органів виконавчої влади, інших державних органів [1].

Як показали дослідження, ЄДІС доцільно створювати шляхом об'єднання інформаційних ресурсів баз даних державних органів, які б забезпечували надання інформації згідно з нормативними документами. ЄДІС має забезпечувати: збір, накопичення, систематизацію, аналіз та узагальнення інформації в сховищі даних; виявлення фактів маскування незаконного походження доходів, виявлення їх справжнього характеру і джерел одержання, місцезнаходження і переміщення, а також напрямів використання; двосторонні інформаційно-телекомунікаційні зв'язки між державними органами, передавання інформації між ними, оперативне інформування та оповіщення; здійснення електронного документообігу між державними органами, об'єднаними в ЄДІС; аналіз ситуацій і подій, що стосуються фінансо-

вого моніторингу, виявлення тенденцій і закономірностей їх розвитку; підтримку прийняття управлінських рішень; організацію та виконання контрольних заходів, документування їх результатів, контроль за виконанням прийнятих рішень.

Основними складовими організаційної структури ЄДІС є два типи суб'єктів державного фінансового моніторингу. Перший тип суб'єктів забезпечує подання інформації. Їх перелік і складові інформаційних потоків наведено на рис. 2. До другого типу суб'єктів ЄДІС належать споживачі інформації, зокрема правоохоронні органи України.

Якщо ЄДІС розглядати з позиції створення і функціонування інформаційних систем, то вона складається з таких постійно діючих підсистем: центральної підсистеми; функціональних підсистем державних органів, що взаємодіють із центральною підсистемою; інформаційно-телекомунікаційної системи фінансового моніторингу; підсистеми забезпечення; комплексної системи захисту інформації.

Центральна підсистема формується Держфінмоніторингом, обслуговується ним і забезпечує об'єднання та доступ до інформаційних ресурсів ЄДІС. До складу центральної підсистеми ЄДІС входять: центр обробки даних, центральне сховище даних, центр аналітичної обробки інформації, нормативно-довідкова підсис-

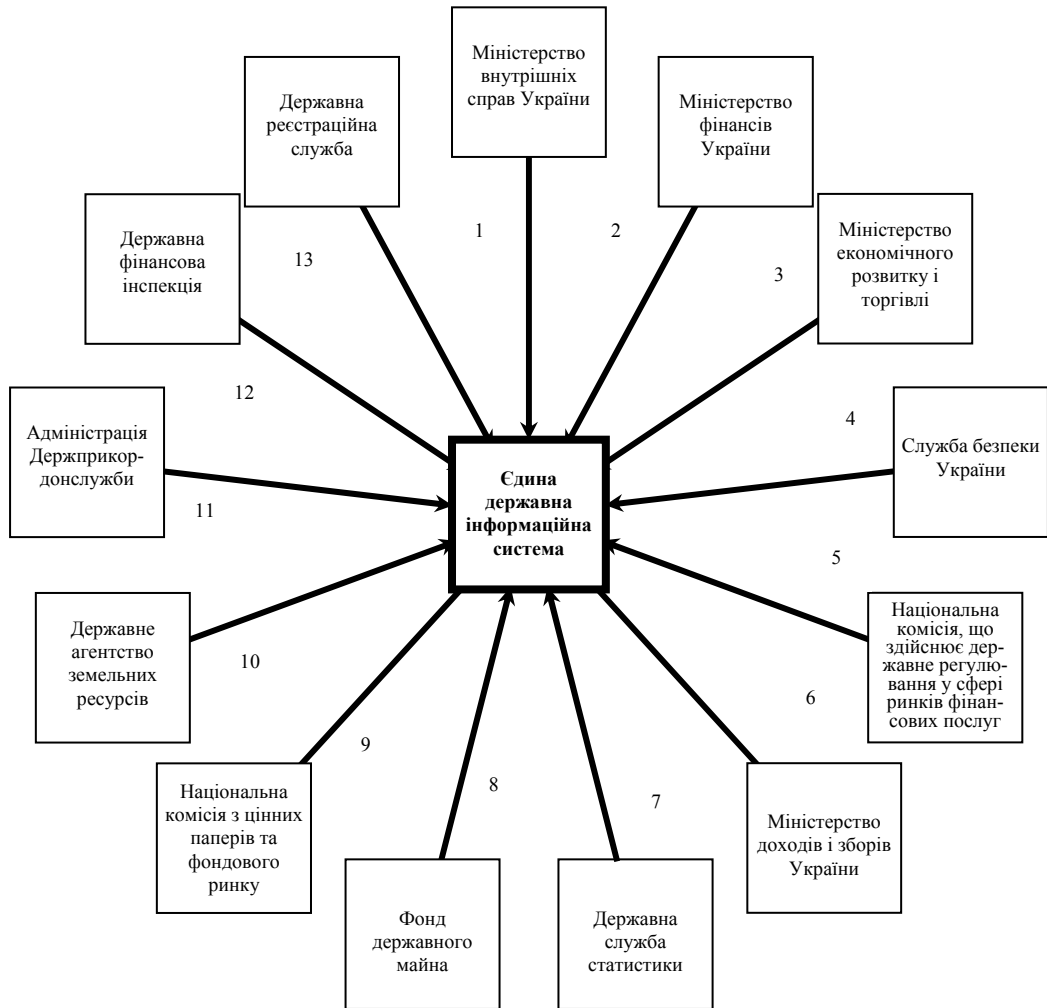

Рис. 2. Схема подання інформації до ЄДИС

тема, система електронного документообігу. Центр обробки даних забезпечує інформаційний обмін між підсистемами ЄДИС, оперативний збір, перевірку, узгодження та перетворення даних для їх завантаження до сховища даних.

Центральне сховище даних забезпечує завантаження, накопичення, систематизацію та узагальнення інформації в базах даних, інформаційну підтримку аналізу фінансових операцій та прийняття управлінських рішень. Центр аналітичної обробки інформації забезпечує підготовку статистичної та аналітичної звітності, візуальний та оперативний аналіз даних, включаючи регламентовані звіти, довільні запити та багатомірний аналіз даних.

Нормативно-довідкова підсистема виконує функції ведення нормативно-довідкової бази даних, у тому числі класифікаторів та довідників ЄДИС.

Система електронного документообігу забезпечує реєстрацію та обробку документів у підсистемах ЄДИС, контроль за їх виконанням, ведення електронного архіву документів.

Функціональна підсистема – складова частина ЄДИС в державному органі, суб'єкті ЄДИС, що забезпечує функціонування, обробку та оновлення інформаційних ресурсів баз даних та відповідний доступ до них. Функціональні підсистеми формуються суб'єктами ЄДИС для організації роботи, пов'язаної з об'єднанням

відповідних інформаційних ресурсів баз даних у сфері запобігання та протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму.

Для ефективної взаємодії підсистем, як показали дослідження, необхідно створити єдиний інформаційний простір у системі державного фінансового моніторингу. У цьому випадку під єдиним інформаційним простором (ЄП) розуміємо систему, в якій беруть участь та пов'язані на інформаційному рівні всі учасники державного фінансового моніторингу. Інформаційні ресурси ЄП Держфінмоніторингу доцільно при дослідженні розглядати як зовнішню та внутрішню інформаційні бази. Зовнішня інформаційна база – це сукупність вхідних і вихідних повідомлень, зафіксованих на відповідних носіях. Перелік вхідних повідомлень у відношенні до Держфінмоніторингу визначений за результатами досліджень. Відповідні потоки інформації наведено на рис. 2.

Щоденно до Держфінмоніторингу надходить близько 4–5 тис. повідомлень про сумнівні операції (на суми від 150 тис. грн). Після отримання повідомлення направляються запити в державні органи, які входять до складу ЄДІС, а далі – в центральне сховище даних. Вихідні повідомлення видають на монітор, до друку, для передавання експертній комісії, яка формує узагальнені матеріали у вигляді затверджених звітних форм в електронній чи паперовій формі, а також у вигляді відповідей на запити, поданих до Системи. Вихідні повідомлення надаються до правоохоронних органів, таких як Служба безпеки України, Міністерство внутрішніх справ та ін. Після перевірки результатів у разі виявлення порушень кримінальні справи передаються до суду.

Наведені цифри на стрілках (рис. 2) розшифровані нижче як потоки інформації, яка надходить від державних органів до ЄДІС.

1. Міністерство внутрішніх справ надає інформацію щодо осіб, які притягаються до кримінальної відповідальності; про власників вогнепальної зброї; про осіб, які переховуються від слідства, суду,

безвісти зниклі, що оголошені в розшук; про втрачені паспорти; про осіб, які притягнені до відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень; про реєстрацію транспортних засобів; про викрадені автотранспортні засоби, зброю, номерні та антикварні речі.

2. Міністерство фінансів подає перелік ліцензій, виданих на операції з дорожніми металами, та ліцензій, виданих організаторам лотерей.

3. Міністерство економічного розвитку і торгівлі подає в оперативному порядку інформацію про суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, які порушили законодавство під час здійснення зовнішньоекономічних операцій та до яких застосовано спеціальні санкції, передбачені відповідним законом.

4. СБУ пересилає оперативну інформацію про осіб, стосовно яких порушено кримінальні справи за ознаками злочинів у сфері легалізації злочинних доходів і фінансування тероризму.

5. З Національної комісії що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, надходить як відповіді на запити: перелік ліцензій, виданих фінансовим установам, а також звіти страховиків про угоди перестрахування з нерезидентами.

6. Міністерство доходів і зборів України подає при запитах щодо конкретних осіб оперативну інформацію, що міститься в електронних копіях вантажних митних декларацій; облікові дані платників податків та відомості про їх банківські рахунки, взяті на податковий облік; відомості про отримані доходи та сплату податків платниками.

7. Державна служба статистики надає інформацію Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України.

8. Фонд державного майна надає відомості про укладені договори купівлі-продажу державного майна.

9. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку підтримує для доступу: реєстр професійних учасників ринку цінних паперів; звіти торговців цінними паперами про укладені ними угоди; ві-

домості про власників пакетів акцій; відомості про суми та сторони укладених угод на організаторах торгівлі; відомості про вартість чистих активів цінних паперів.

10. Державне агентство земельних ресурсів надає реєстр земельних ділянок та об'єктів нерухомого майна.

11. Адміністрація Держприкордонслужби подає в порядку відповіді на запити: відомості про перетин особами і транспортними засобами державного кордону України, а також відомості щодо нелегального перетину державного кордону України.

12. Державна фінансова інспекція надає інформацію про результати державного фінансового аудиту та інспектування.

13. Державна реєстраційна служба подає перелік виданих іншими органами ліцензій на провадження певних видів господарської діяльності.

Інформаційний обмін між суб'єктами ЄДІС забезпечує інформаційно-телекомунікаційна система фінансового моніторингу як окрема підсистема Національної системи конфіденційного зв'язку.

Внутрішня інформаційна база ЄДІС – це сукупність спеціально організованої інформації у вигляді баз даних, які можуть бути централізованими або розподіленими. Як показали дослідження, в умовах ЄДІС доцільно застосовувати розподілений підхід до організації баз даних. У центральних базах чи сховищах даних ЄДІС має підтримуватися нормативно-довідкова, оперативна і архівна інформація.

У разі використання Держфінмоніторингом інформаційних ресурсів баз даних ЄДІС для формування узагальнених матеріалів про операції, які можуть бути пов'язані з легалізацією злочинних доходів і фінансуванням тероризму, при передаванні таких матеріалів до правоохоронних органів робиться посилення про належність такої інформації відповідному державному органу.

В ЄДІС використовуються такі основні типи файлів інформаційного обміну: файл-запит, файл-відповідь, файл-

повідомлення, файл обміну технологічною інформацією, файл-квитанція.

Усі типи файлів мають певну структуру. Файли інформаційного обміну відповідають формалізованому опису, окремо узгодженому кожним державним органом з Держфінмоніторингом.

Проведений аналіз ЄДІС дозволив виявити як сильні, так і слабкі сторони системи.

Об'єднання інформаційних ресурсів баз даних, пов'язаних із станом та діяльністю учасників фінансових операцій, є істотною передумовою проведення всебічного аналізу фінансових операцій, стосовно яких виникають підозри у тому, що вони здійснюються з метою легалізації злочинних доходів і фінансування тероризму.

ЄДІС, з одного боку, є ефективним засобом запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, а з іншого – це закрита система. У контексті переходу України до системи «Електронний уряд» варто було б, напевно, більше залучати громадськість до роботи в цій галузі, використовуючи сучасні Інтернет-технології.

У результаті підтримки єдиного інформаційного простору створюється можливість мінімізації ризиків фінансової системи України, особливо в плані відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму, що, у свою чергу, забезпечить виконання таких заходів:

- посилення інформаційної прозорості фінансової системи України;

- поглиблення партнерських відносин з приватним сектором у сфері запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму;

- удосконалення та розширення єдиного інформаційного простору для електронної взаємодії державних органів – учасників національної системи запобігання відмиванню доходів;

- забезпечення ефективної взаємодії та інформаційного обміну з компетентними органами іноземних держав та міжна-

родними організаціями, діяльність яких спрямована на запобігання та протидію відмиванню доходів;

– забезпечення прозорості діяльності державних органів у сфері запобігання та протидії відмиванню доходів, а також інформування громадськості про вжиті заходи.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» № 249-ГУ від 28.11.2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/249-15>

2. Постанова КМ від 10.12.2003 № 1896 «Про Єдину державну інформаційну систему у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів,

одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1896-2003-%D0%BF>

3. Буткевич С.А. Фінансовий моніторинг: зарубіжний досвід та українська модель: монографія / С.А. Буткевич; Одес. держ. ун-т внутр. справ. – Сімферополь: Кримнавчпеддержвидав, 2012. – 313 с.

4. Сендзюк М.А. Інформаційні системи і технології в економіці: навч. посіб. / М.А. Сендзюк, М.Б. Вітер. – К.: КНЕУ, 2011, – 442 с.

5. Синюгіна Н.В. Фінансовий моніторинг в системі взаємодії суб'єктів господарювання на фінансових ринках: автореф. дис. ... канд. екон. наук / Н.В. Синюгіна; Харк. нац. екон. ун-т. – Х., 2011. – 20 с.

Проведен аналіз поточного стану автоматизації інтеграційних процесів у сфері фінансового моніторингу України, визначені перспективи їх подальшого розвитку. В результаті дослідження інформаційних потоків розроблені пропозиції по підтримці та удосконаленню єдиного інформаційного простору в сфері фінансового моніторингу.

Ключевые слова: *единое информационное пространство, финансовый мониторинг, государственное управление.*

This article observes analysis of the current state of automation of the integration process in the Financial Monitoring of Ukraine. The research examines the prospects for their further development. Proposals for supporting and improvement of a common information space in financial monitoring are submitted as a result of information flows investigation.

Key words: *common information space, financial monitoring, government authorities.*

Надійшло до редакції 15.02.2013.